

משנה ראשונה

א. משנה כתובות ב:א (טו:-טז).

האשה שנתארמלה או שנתגרשה, היא אומרת בתולה נשאתני והוא אומר לא כי אלא אלמנה נשאתיך, אם יש עדים שיצאת בהינומא וראשה פרוע כתובתה מאתים. רבי יוחנן בן ברוקה אומר אף חילוק קליות ראייה. ומודה רבי יהושע באומר לחבירו שדה זו של אביך היתה ולקחתיה הימנו שהוא נאמן, שהפה שאסר הוא הפה שהתיר ואם יש עדים שהיא של אביו והוא אומר לקחתיה הימנו אינו נאמן:

ב. הינומא

- רש"י – כמין צעיף על פניה (הינומא – תנומה)
- רבינו חננאל – עטרה (ירושלים של זהב?)
- רמב"ם – מיטה

ג. שיטה מקובצת כתובות טו ע"ב

וראשה פרוע. פי' היו מפריעין ראש הבתולה להשביחה בשערה...
אף חילוק קליות וכו'. פי' אף על גב דלא הויא מילתא דאיתעבידא בגוף האשה, ואפשר דהאלמנה נמי מקרי ועבדא הכי כנ"ל.

ד. קובץ שעורים חלק ב סימן ג

- (ד) ונראה בביאור שני התירושים שבר"ן דדין מגו יש לפרשו בשני אופנים:
- (א) דהוא **אנן סהדי** שאומר אמת דמ"ל לשקר דהיה יכול לטעון טענה טובה מזו ולפי הטעם הזה כתב הר"ן דהכא דהוי מגו לחצי טענה אין כאן הוכחה שטענתו אמת וע"כ לא מהימן כלל.
 - (ב) י"ל דאינו מטעם אנן סהדי אלא שהוא דין נאמנות **דבכח הנאמנות שיש לו לטעון טענה אחרת נאמן גם על טענה זאת שהוא טוען** וע"כ לא איכפת לן מה שהוא לחצי טענה דמ"מ יש לו כח נאמנות על חצי הטענה. ולזה תירץ דכיון דחידוש הוא אין לך בו אלא חידושו ולא מהימן אלא בטענה זו עצמה ולא בטענה אחרת מחמתה.

ת"ק ור' יוחנן בן ברוקה

ה. ג' שאילות

- על המשנה - האם יש מחלוקת במציאות בין ת"ק ור' יוחנן בן ברוקה?
- על המשנה - אם יש כמה סימנים, הלא יתכן שהם לא יקפידו לשמור הסימן לנישואי בתולה?
- על הגמרא יז: - למה מביאין דברי רב פפא ואבבי?

ו. משנה וכתובות יז: לפי שיטת רש"י (יש שני מקומות, יהודה ובבל)

משנה מתחילת פרקין: האשה שנתארמלה או שנתגרשה [ביהודה], היא אומרת בתולה נשאתני והוא אומר לא כי אלא אלמנה נשאתיך, אם יש עדים שיצאת בהינומא וראשה פרוע כתובתה מאתים. רבי יוחנן בן ברוקה אומר אף חילוק קליות ראייה [ביהודה].

גמרא: "רבי יוחנן בן ברוקה אומר וכו"

תנא: ביהודה [הני סימנים דמתניתין הוון] ראייה, בבבל מאי?
אמר רב: דרדוגי דמשחא ארישא דרבנן. אמר ליה רב פפא לאבבי: משחא דחפיותא קאמר מר? אמר ליה, יתמא! לא עבדא לך אמך דרדוגי משחא ארישא דרבנן בשעת מעשה? כי הא דההוא מרבנן דאיעסק ליה לבריה בי רבה בר עולא ואמרי לה רבה בר עולא איעסק ליה לבריה בי ההוא מרבנן, ודרדיג משחא ארישא דרבנן בשעת מעשה.
ארמלתא [בבבל] מאי? תאני רב יוסף ארמלתא לית לה כיסני:

ז. חתם סופר כתובות יז ע"ב

וי"ל ארישא דרבנן דווקא עשו כן שאין דרכם למשוך שערות שלהם בשמן. גם כ' ע"י נשים. והו"ל תרי תמיהי דמדכר דכירי אינשי. ור"פ הקשה לו כיון דכל בעלי חפיות הראש יוצאות כן לא יהי' בזה היכר גם כי לפעמים יהי' חופת אלמנה ויזדמן שם בעלי חפיות המשוחי' בשמן ויאמרו הבריות שהיא בתולה. ע"כ אמר בלשון תמיל' משחא דחפיותא קאמר מר שיהי' זה סימן. והשיב לו שאין היציאה לשוק הסימן אלא המעשה בעצמו שעושים להם נשים דווקא ארישא דרבנן דווקא ובשעת בעילת מצוה דווקא הוא הגורם דדכירי ב' אינשי טובא.

ח. משנה וכתובות יז: לפי שיטת תוס' ע"פ שטמ"ק (יש ג' מקומות, יהודה ובבל ומקום ששמו לא יזכר) משנה מתחילת פרקינ: האשה שנתארמלה או שנתגרשה [במקום ששמו לא נזכר], היא אומרת בתולה נשאתני והוא אומר לא כי אלא אלמנה נשאתיך, אם יש עדים שיצאת בהינומא וראשה פרוע כתובתה מאתים. רבי יוחנן בן ברוקה אומר [ביהודה] אף חילוק קליות ראייה.

גמרא: "רבי יוחנן בן ברוקה אומר וכו'"

תנא: ביהודה [ר' יוחנן בן ברוקה שקליות הן] ראייה, בבבל מאי?

אמר רב: דרדוגי דמשחא ארישא דרבנן. אמר ליה רב פפא לאביי: משחא דחפיפותא קאמר מר? אמר ליה, יתמא! לא עבדא לך אמך דרדוגי משחא ארישא דרבנן בשעת מעשה? כי הא דההוא מרבנן...

ארמלתא [ביהודה] מאי? תאני רב יוסף ארמלתא לית לה כיסני:

ט. תשובות ג' שאילות לתוס'

- אין מחלוקת בין ת"ק ור' יוחנן בן ברוקה, במקומות שונות מדברים
- על המשנה - אם יש כמה סימנים, לא סמכין על אף אחד מהם אא"כ ברור שמקפידים
- על הגמרא יז: - דברי רב פפא ואביי מראים שלא הקפידו על שמן, ואז אין לנו לסמוך עליו

למה ר' יהושע לא מקבל מיגו ב"משארסתי נאנסתי" אבל כן מקבל ב"שדה זו של אביך היה?"

י. כתובות טז ע"א

מי סברת ר' יהושע אהאי פירקין קאי? אמגו קאי, ואפירקין קמא קאי. אהייא?

• אילימא אהא: היתה מעוברת ואמרו לה "מה טיבו של עובר זה" "מאיש פלוני וכהן הוא" ... התם מאי מגו איכא? הרי כריסה בין שיניה!

• אלא אהא: ראוה מדברת עם אחד ואמרו לה "מה טיבו של איש זה" "איש פלוני וכהן הוא" ... לרב אסי דאמר מאי "מדברת" נבעלת, מאי מגו איכא?

• ואלא אהא: היא אומרת "מוכת עץ אני" והוא אומר "לא כי אלא דרוסת איש את" ... לר' יוחנן דאמר במאתים ומנה [שמוכת עץ מקבלת מאתים] מאי מגו איכא?

• אלא אהא: הנושא את האשה ולא מצא לה בתולים, היא אומרת "משארסתי נאנסתי ונסתחפה שדהו" והוא אומר "לא כי אלא עד שלא אירסתיך" ... דמגו דאי בעיא אמרה "מוכת עץ אני תחתיך" דלא קא פסלה נפשה מכהונה, וקאמרה "נאנסתי" דקא פסלה נפשה מכהונה, משום הכי קאמר ר"ג דמהימנא. וקאמר רבי יהושע לר"ג: בהאי מגו דהכא מודינא לך, בההוא מגו דהתם פליגנא עילוך.

מכדי האי מגו והאי מגו, מאי שנא האי מגו מהאי מגו? הכא אין שור שחוט לפניך, התם הרי שור שחוט לפניך.

יא. "שור שחוט"

• מיגו ד"משארסתי נאנסתי" הוי ה"שור שחוט" (כגירסא דידן)

- רש"י - יש טענה נגדה, כמו במי שמצא שורו נשחט שגרם לו לתבוע, ולכן אינה נאמנת למרות המיגו
- ר"י - יש ראייה נגדה, כמו במי ששורו נשחט, ולכן אינה נאמנת למרות המיגו

• מיגו ד"שדה זו של אביך היתה ולקחתיה הימנו" הוי ה"שור שחוט" (לאו כגירסא דידן)

- ריטב"א - הטענה שהוא היה מביא "שלי הוא" היה מקובל לכולם, כמו בשור שחוט שחזקתה כשרה דרוב מצויין אצל שחיטה מומחין הן, ואז נאמן במיגו
- מאירי מגדולי המפרשים - מוקמינן הממון בחזקת בעלה, כמו שור שחוט שהוא כשר, ואז נאמן במיגו
- מאירי מיש מפרשים, רמב"ן בשטמ"ק - הטענה שעליה הוא סומך הוא חזק, וכמו בשור שחוט ברור הוא נשחט, ואז נאמן במיגו
- רמב"ם לפי המאירי - המיגו הוא ממין הטענה, כמו שור שחוט שהוא כשר, ואז נאמן במיגו

יב. רש"י כתובות טז ע"א

הכא - גבי שדה אין שור שחוט לפניך שיעלה על לב בעליו לתבוע מי שחטו, כלומר אם שתק זה לא היו לו עוררים, הלכך אי לאו דדבר פשוט הוא שלקחה הימנו לא היה אומר לו "של אביך היתה", הלכך אמרי' מגו.

אבל גבי לא מצא לה בתולים שור שחוט לפניך, בתולים שלא מצא לה הם הסיתוהו לבא לב"ד. ואף על פי שיש לה להשיב טענה טובה מזו, לא אמרינן מגו דלמא לא אסקה אדעתה [הטענה הטובה], א"נ איערומי קא מערמא.

יג. תוספות כתובות טז ע"א

ור"י מפרש דהכא נמי איירי בהלה תובעו כדפ"ל, וה"פ: התם שור שחוט לפניך דהרי אין לה בתולים ואינה יכולה לומר בתולה אני, כמו בשור שחוט שאין יכול לומר חי הוא, ולהכי בין אומרת 'משארסתי נאנסתי' בין אומרת 'מוכת עץ אני תחתיך' לא מהימנא.

הכא אין שור שחוט לפניך, ונאמן במגו דאי בעי אמר "לא היתה של אביך מעולם."

יד. חדושי הריטב"א כתובות טז ע"א

לכך יש לפרש דהא דנקטינן "שור שחוט לפניך" ו"אין שור שחוט" משל בעלמא הוא, וה"ק דהכא גבי שדה יש שור שחוט ששחיתתו ברורה ועומד בחזקת היתר, דמגו דיליה מגו גמור, דאילו אמר "שלי היתה מעולם" היה נאמן לדברי הכל, הילכך כי אמר "של אביך היתה ולקחתיה הימנו" ראוי הוא שיהא נאמן... אבל התם גבי לא מצא לה בתולים אין לנו שור שחוט כלומר שאין לנו שום טענה ברורה להאמינה...

טו. בית הבחירה למאירי כתובות טו ע"ב

ויש מפרשים בההוא מגו דהתם פליגנא עלך דהוה ליה אפוקי ממונא, בהאי דהכא מודינא לך דהוה ליה אוקומי ממונא, ו"שור שחוט" ר"ל התם אין הדבר מתוקן אצלה שאין הממון בחזקתה ואינה נאמנת במיגו להוציא ממון, אבל הכא אוקומי ממונא הוא. וכן פירשוהו גדולי המפרשים.

טז. בית הבחירה למאירי כתובות טו ע"ב (וכן עי' רמב"ן בשטמ"ק)

ויש מפרשים "בהאי מיגו דהתם פליגנא עלך" משום דלגבי כתובה לא מהימנא, מיגו דמהימנא בה [בהאי טענה ד"מוכת עץ אני"] להכשר כהונה, דאע"ג דאפילו לדידי מהימנא להכשר כהונה, התם הוא דהא איכא תרי ספיקי, אבל לגבי כתובה לא מהימנא. וכיון שאינה נאמנת על טענה זו, אף באותה טענה אין מאמינן אותה במיגו שלה. אבל זה של "שדה זו" הרי אלו אמר "שלי היתה מעולם" היינו מאמינן לו להיותה שלו, ואם כן אף כשאמר "של אביך היתה ולקחתיה" נאמן במיגו, הן שיהא הוא מקדים לומר כן, הן שיהא האחר תובע אותו תחלה.

ו"שור שחוט לפניך" מהדר אזו של שדה, כלומר שהוא שחוט לפניך ואין לומר שאינו שחוט, ואף זה טענת המיגו הועילה לו לענין מה שטוען. אבל התם אין טענת המיגו מועילה לדעתי על הכתובה. ונכון הוא.

יז. פירוש המשנה לרמב"ם מסכת כתובות פרק ב משנה ב

לא האמינה ר' יהושע ואינו מחייב את הבעל הזה כתובה, מפני המיגו שהיא יכולה לומר במה שהוא תלוי בעניני איסור והתר, לפי שפסולה לכהונה או כשרה לכהונה הוא אסור והתר. אבל כאן מודה ר' יהושע לפי שהמיגו תלוי בחיוב ממון, כי מיגו דיכול למימר שלי היא וקאמר של אביך ולקחתיה ממנו נאמן.

יח. בית הבחירה למאירי כתובות טו ע"ב

ולמדנו מפירוש זה כל שהמיגו מועיל לשני דברים דנין אותו אחר המועיל יותר.

יט. משנה נזיר ה:ה

היו מהלכין בדרך ואחד בא כנגדן, אמר אחד מהן "הריני נזיר שזה פלוני" ואחד אמר "הריני נזיר שאין זה פלוני" "הריני נזיר שאחד מכם נזיר" "שאינן אחד מכם נזיר" "ששניכם נזירים" "שכולכם נזירים" בית שמאי אומרים כולן נזירים ובית הלל אומרים אינו נזיר אלא מי שלא נתקיימו דבריו...

כ. תוספות יום טוב נזיר ה:ה

אף על פי שבגמרא לא פירשו כן, הואיל לענין דינא לא נפקא מינה ולא מידי, הרשות נתונה לפרש. שאין אני רואה הפרש בין פירוש המשנה לפירוש המקרא שהרשות נתונה לפרש במקראות כאשר עינינו הרואות חבורי הפירושים שמימות הגמ'. אלא שצריך שלא יכריע ויפרש שום דין שיהא סותר דעת בעלי הגמ':

כא. Rabbi Samson Raphael Hirsch, Horeb, Foreword, Dayyan Grunfeld translation, pp. clvii-clviii

There will accordingly be two schools of study engaged in the exposition of the Divine law, differing only in the sources from which they draw their knowledge of it. One school will concern itself with the comprehension of the utterances regulating our practical conduct in and for themselves... and its knowledge will be derived almost exclusively from the tradition which transmits the oral and written Divine utterances and the regulations of the Sages. The other school will concern itself with reflecting and pondering on these laws, and its source of knowledge will be the more or less illuminating power of insight which dwells in each individual religious thinker...

Everything belonging to the first school is obligatory, because it emanates from the authority which has power to bind. All that springs from the second school has no power to bind, because it represents only the views of individuals..

The work of the first school, from the very nature of its contents, came to an end with the completion of the Gemara, the collection of the שמעתיא. The production of אגדתא is, however, free and capable of enlargement at all times.

כב. חשוקי חמד בבא בתרא הקדמה

כשם ששבעים פנים לתורה, כך שבעים פנים למשנה. מרגלא בפומיה דמו"ח מרן הגרי"ש אלישיב שליט"א דברי התוס' יום טוב דלהלן... והדברים שמחים על המעיינות ללא סוף שבתוך תורתנו, וכולנו חושקים ודבקים בה.

כג. רש"ש כתובות טז ע"א

בפי' הרמב"ם מחלק דהתם המיגו אינו אלא לענין איסור והיתר לכן לא אמרינן לה לענין ממונא. אבל הכא הוה המיגו ג"כ לענין ממונא להכי מודה ביה ר"י. וזהו ג"כ כוונת הרע"ב. וע"כ גירסא אחרת היה לפנייהם בגמרא.

כד. בית הבחירה למאירי כתובות טו ע"ב

וגדולי המחברים פירשו בקצת חבוריהם הטעם במה שמודה ר' יהושע בזו מפני שטענת מגו האמורה בפרק ראשון אין הדין נותן להוציא הממון בטענת מיגו שבאיסורין כגון להאמינה ב"משארסתני נאנסתי" משום מיגו ד"מוכת עץ" הבא להכשירה לכהונה. ואף על פי שהיתה מועלת אף למאתים, מכל מקום עיקר תועלת הטענה לענין כהונה הוא, אבל זו שאף טענת המיגו תלויה בממון ר"ל מגו דמצי אמר שלי היתה נאמן. ולמדנו מפירוש זה כל שהמיגו מועיל לשני דברים דנין אותו אחר המועיל יותר. ולשיטה זו אתה מפרש "שור שחוט" תקון הדבר, כלומר שבזו הדבר מתוקן, שהטענה ממין המיגו, ובזו מיהא הלכה, שאפילו היה הוא תובעו והוא אומר "באמת של אביך היתה ולקחתי ממנו", כל שהיה יכול לומר "שלי היתה" נאמן. הא כל שיש לו עדים או שבאו אחר כן אינו נאמן עוד בטענתו.

כה. כתובות כג:-כד.

גמ': כל הני [אוקימאות ד"פה שאסר"] למה לי? צריכי:

- דאי תנא מודה רבי יהושע [שדה] משום דאיכא דררא דמונא, אבל עדים דליכא דררא דמונא אימא לא
- ואי תנא עדים משום דלעלמא [ואין אדם חוטא ולא לו], אבל איהו דלנפשיה אימא לא.
- ואי אשמעינן הני תרתי משום דמונא, אבל אשת איש דאיסורא אימא לא.